

„Hallgatni arany!”

*A beszédértés fejlesztésének lehetőségei a 6–10 éves korosztály
német mint idegennyelv-oktatásban*

SÁRVÁRI TÜNDE

sarvari@jgypk.szte.hu

*Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Gyakorló Általános és Alapfokú Művészeti Iskolája,
Napközi Otthonos Óvodája
SZTE JGYPK Német és Német Nemzetiségi Tanszék, Szeged*

Kulcsszavak: *korai idegennyelv-oktatás, német nyelv, beszédértés, autentikus anyagok, tanári nyelvhasználat*

Bevezetés

A Nemzeti alaptanterv (továbbiakban Nat 2012) értelmében az első idegen nyelv oktatása legkésőbb az általános iskola negyedik évfolyamán kezdődik, de ha megfelelően képzett pedagógus van az iskolában, és az intézmény pedagógiai programja ezt lehetővé teszi, már az 1–3. évfolyamon is bevezetésre kerülhet. Ez a lehetőség egybecseng az Európai Bizottság által 1995-ben kiadott, az oktatásról és képzésről szóló ún. *Fehér könyv*ben megfogalmazott azon célkitűzéssel, hogy az Európai Unió minél több polgára beszéljen három közösségi nyelven. E cél elérésének egyik alapfeltételként ugyanis ez a dokumentum a korai idegennyelv-oktatást jelöli meg.

Sokan még ma is úgy gondolják, hogy a korai idegennyelv-oktatás csak annyiban tér el a hagyományostól, hogy – mint neve is mutatja – korábban kezdődik. Ha azonban megnézzük az e terület kérdéseivel foglalkozó Nürnbergi ajánlásokat (2010), illetve a Kuti Zsuzsa (2004) szerkesztésében megjelent, a 6–9 éves korosztály számára összeállított idegen nyelvi programot, megállapíthatjuk, hogy a korai idegennyelv-oktatás a nyelvoktatás egy speciális formája, melynek saját célrendszere van. Az 1–3. évfolyamon történő nyelvtanulásnak nem a követelmények előrehozott teljesítése a célja, hanem a készségfejlesztés és a témakörök koncentrikusan bővülő, egyre gazdagabb nyelvi megfogalmazást igénylő feldolgozása. A Kerettanterv (2012) is külön foglalkozik a legkésőbb a 4. évfolyamon kezdődő idegennyelv-oktatás célrendszerével. Elsődleges célként a tanulók idegen nyelvi kommunikatív kompetenciájának fejlesztését, valamint a tanulók érdeklődésének felkeltését fogalmazza meg a nyelvek tanulása és a más nyelveket beszélő emberek és kultúrájuk megismerése iránt. A Nat (2012) és a Kerettanterv (2012) kiter a korai idegennyelv-oktatás néhány sajátosságára is.

A korai idegennyelv-oktatás néhány sajátossága

A sajátosságok közül elsőként azt kell megemlíteni, hogy bár a korai idegen nyelvi fejlesztés esetében is az idegen nyelvi kommunikatív kompetencia fejlesztése az elsődleges cél, fókuszában elsősorban a primer nyelvi készségek, azaz a beszédértés és a beszéd állnak, és ezekre épül a szekunder készségek, azaz az olvasás és az írás fejlesztése. A korai idegennyelv-oktatásra ezért különösen igaz a közismert mondás, miszerint „hallgatni arany”, illetve ebben az összefüggésben utalhatunk Solmecke (1992) *Ohne Hören kein Sprechen* című tanulmányára, melynek lényege, hogy a hallott szöveg értése alapozza meg a beszédképesség fejlesztését.

Az idegen nyelvi órákon a gyermekek az ismeretlen nyelven hallottakat a világról kialakult ismereteik alapján értelmezik, ezért fontos, hogy a nyelvórákon olyan témákat érintsünk, amelyek számukra már ismertek, jól szemléltethetőek, vagy éppen az adott helyzetre jellemzőek. Ezek hiányában nem, vagy csak részben valósul meg a beszédértés folyamata, hiszen vagy el sem jutnak az információk a munkamemóriába, vagy nem történik meg a sikeres dekódolásuk, ami nélkül az értés, az értelmezés és a rögzítés is lehetetlenné válik (Bárdos 2000, Gósy 2005). A beszédhelyzetet, kontextust értve válik a célnyelvi tanári beszéd is érthetővé a diákok számára, illetve ezáltal sajátítják el egyre jobban az adott idegen nyelvet. Ez a folyamat azonban nemcsak lassú, de az egyik tipikus jellemzője az ún. csendes szakasz, melynek során a tanulók hosszabb ideig nemigen szólnak meg, de szívesen vesznek részt a különböző játékos tevékenységekben.

A Kerettanterv 1. melléklete első helyen említi a fejlesztési egységek között a hallott szöveg értését, azaz a beszédértést, mellyel kapcsolatban az alábbi fejlesztési célokat fogalmazza meg erre a célcsoportra: A tanuló legyen képes

- követni a nonverbális elemekkel támogatott és egyszerű nyelvi eszközökkel megfogalmazott célnyelvi óravezetést (pl. osztálytermi rutincselekvések, a közös munka megszervezése, eszközhasználat);
- megérteni az osztálytermi tevékenységekre vonatkozó, nonverbális eszközökkel támogatott, rövid és egyszerű tanári utasításokat (pl. rajzos, játékos feladatok, manuális tevékenységek, mozgásos, játékos tevékenységek: körjáték, ritmusjáték, szerepjáték, bábjáték, árnyjáték, társasjáték);
- megérteni az ismert témákhoz kapcsolódó, egy-egy szóból, rövid mondatból álló kérdéseket és kijelentéseket (pl. közvetlenül a tanuló személyére, családjára, szűkebb környezetére, mindennapi szükségleteire, tevékenységeire vonatkozó kérdések, illetve válaszok);
- felismerni rövid, egyszerű szövegekben az ismerős szavakat, fordulatokat, és ezekből a lehetséges tartalomra következtetni;
- aktívan követni az életkorának megfelelő, ismert témakörökhöz kapcsolódó, rövid, egyszerű autentikus szövegek bemutatását;
- tanári ösztönzésre egyre tudatosabban támaszkodni a hallott szövegeket kísérő nonverbális elemekre (pl. képek, képsorok, tárgyak, testbeszéd, hanglejtés) és a beszédhelyzetre a szövegértés során.

Tekintsük át, milyen a célcsoport életkorának és nyelvi fejlettségi szintjének megfelelő tevékenységekkel érhetjük el ezeket a célokat a német mint idegen nyelv oktatása során!

Egy jó gyakorlat

Iskolánkban több évtizedes hagyománya van az alsó tagozatos idegennyelv-oktatásnak. Emelt szintű nyelvi osztályainkban a tanulók csoportbontásban, az első és a második osztályban heti két órában, drámapedagógiai elemeket beépítve ismerkednek játékos formában az angol, illetve a német nyelvvel. A csoportokban folyó nevelő-oktató munkát olyan nyelvtanárok vezetik, akik drámapedagógus végzettséggel is rendelkeznek. Mivel az emelt szintű idegennyelv-tanítás ötvözése a drámapedagógiával egy belső pedagógiai innováció eredménye iskolánkban, minden szükséges dokumentumot és tananyagot az idegen nyelvi munkaközösség tagjai fejlesztettek, illetve állítottak össze. Jelen tanulmányban néhány olyan tevékenységet mutatunk be, melyekkel eredményesen fejlesztjük a 6–9 éves tanulók német nyelvi beszédértését.

Mint a Nürnbergi Ajánlásokban (Widlok 2010) is olvasható, a nyelvtanárok nyelvhasználatára mintaeértékű a tanulóknak, hiszen gyakran előfordul, hogy a nyelvtanár az egyetlen olyan személy, akin keresztül a gyermek kapcsolatba kerül az adott idegen nyelvvel. Ezért a németórán nagy hangsúlyt fektetünk a célnyelvi óravezetésre és a célcsoport igényeinek megfelelő, helyes tanári nyelvhasználatra.

A korai idegennyelv-tanítás releváns tartalmi elemei közé tartoznak és a közvetlen kommunikáció integráns részét képezik a nyelven kívüli és a paranyelvi eszközök. Mivel ezek az eszközök döntő mértékben hozzájárulhatnak a kommunikáció sikeréhez/sikeretlenségéhez, valamint főleg a kezdeti szakaszban, a beszédértés ellenőrzésének szinte legfontosabb formáját jelentik, szerves részét képezik napi gyakorlatunknak, és tudatosan építünk használatukra.

A módszerek és a felhasznált médiumok döntő mértékben befolyásolhatják a tanulás sikerességét, ezért nézzük meg, milyen autentikus és adaptált anyagokat alkalmazunk sikerrel az alsó tagozatos német mint idegennyelv-oktatásban a beszédértés fejlesztésére. Bárdos (2000) a beszédértés három lépését különbözteti meg: (1) az érdeklődés felkeltése, a motiválás, (2) a szöveg meghallgatása és (3) az értettség szintjének ellenőrzése. Ahhoz, hogy sikeresen tegyük meg ezeket a lépéseket, a nyelvórán fejlesztenünk kell a tanulók memóriáját, kiejtését és szókincsét. Ezt akkor érhetjük el legjobban, ha olyan autentikus anyagokkal dolgozunk az órán, melyek felkeltik a tanulók érdeklődését. Ennek több lehetséges módja is rendelkezésünkre áll.

A legtöbb gyermekeknek szóló nyelvkönyv tartalmaz dalokat (gyermekdalokat, műdalokat), hiszen autentikus szöveggént lehetővé teszik a tanulók kommunikatív és interkulturális kompetenciájának fejlesztését. Óráinkon ezért ezekből a dalokból is gyakran válogatunk, de igyekszünk a modern, kortárs gyermekdalokkal is megismertetni tanulóinkat. Különösen közkedveltek Detlev Jöcker és Volker Rosin dalai, melyeket nemcsak elénekelni, de eljátszani, illetve eltáncolni is lehet. Ezekkel a vidám, jó ritmusú dalokkal nemcsak a kiejtést, a szókincsét és a memóriát fejlesztjük, de hozzájárulunk a tanulók holisztikus neveléséhez is.

Minden gyermek szereti a meséket, a történeteket, szívesen lapozgatja a képeskönyveket. Erre az érdeklődésre építve a nyelvórán is sokszor dolgozunk célnyelvi képeskönyvekkel. Leggyakrabban Eric Carle történeteit (pl. Chamäleon Kunterbunt, Die kleine Raupe Nimmersatt, Von Kopf bis Fuß, Die kleine Spinne spinnt und schweigt, Was gibt's zu Mittag?) dolgozzuk fel, melyek nemcsak tematikájukban illeszkednek jól a tananyaghoz, de képanyaguk is nagyon motiváló, és egyszerű nyelvezetük, illetve a minden könyvre jellemző, ismétlődő mondatok lehetővé teszik, hogy a kezdő nyelvtanulók is megértse-

nek és rövid időn belül közösen meséljenek el, vagy éppen alakítsanak kedvük szerint egy-egy célnyelvi történetet.

Nemcsak a képeskönyvek illusztrációival tehetünk érthetőbbé egy-egy történetet. Egyre népszerűbb Magyarországon is a kamishibai (Gruschka és Brandt 2012, Schüler 2011), azaz a papírszínház, ami nem más, mint egy varázslatos mesedoboz, egy fakeret két ajtóval az asztalon. A japán szó jelentése: 'színházi játék papírból'. A mesélő a fakeretbe előzőleg elhelyezett képek segítségével mondja el a történetet. A teljes lapot betöltő képek a közönség irányában állnak, és a mese egy-egy fontos jelenetét elevenítik fel. A lapok hátoldalán a mesélő követheti, melyik képet látják éppen a gyermekek, illetve segítségként megtalálja a képhez tartozó szövegrészt is. Bár kaphatók készen is ilyen illusztrációk, a tanár, illetve a gyermekek is készíthetnek egy-egy meséhez képeket. Az illusztrációk segítenek a tanulóknak abban, hogy követni tudják a történetet, illetve a későbbiek során a képek segítségével maguk is mesélővé váljanak. Fontos, hogy a tanár a mesemondásnál is a célnyelvnek a gyermekek korának megfelelő variánsait használja.

Összegzés

A jelen tanulmányban azt mutattuk be, hogyan fejlesztjük iskolánkban a 6–10 éves tanulók beszédértési készségét a németórákon. Ahhoz, hogy a Kerettantervben (2012) megfogalmazott célokat megvalósíthassuk, motiváló, a tanulók nyelvi és életkori sajátosságait figyelembe vevő tevékenységekre és a célnyelvnek a gyermekek korának megfelelő variánsainak használatára van szükség. Mint a bemutatott gyakorlatból is kitűnik, a fenti tevékenységekhez jól használhatók a célnyelvi hagyományos és modern gyermekdalok, képekkel illusztrált mesék és történetek (képeskönyvek, kamishibai), illetve a helyes, célnyelvi tanári beszéd, amely megfelelő minőségű és mennyiségű inputot biztosít a nyelvtanulók számára.

IRODALOM

- 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról.
- Bárdos Jenő 2000: *Az idegen nyelvek tanításának elméleti alapjai és gyakorlata*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Európai Bizottság 1995: Fehér könyv az oktatásról és képzésről. Tanítás és tanulás. [http://www.nyme.hu/uploads/media/LLL_feherkonyv_AZ_OKTATASROL_ES KEPZESROL.pdf – 2015. április 9.]
- Gósy Mária 2005: *Pszicholingvisztika*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Gruschka, H. – Brandt, S. 2012: *Mein Kamishibai. Das Praxisbuch zum Erzähltheater*. München: Don Bosco.
- Kerettanterv az általános iskola 1–4. évfolyam számára. 1. melléklet a kerettantervek kiadásának és jogállásának rendjéről szóló 51/2012. (XII. 21.) számú EMMI rendelethez.
- Kuti Zsuzsa szerk. 2004: *Idegen nyelvi program az 1–3. évfolyam számára. Ajánlás a 6–9 éves korosztály idegennyelv-tanításához*. Budapest: Oktatási Minisztérium.
- Schüler, H. 2011: *Sprachkompetenz durch Kamishibai*. Dortmund: KreaShibai.
- Solmecke, G. 1992: Ohne Hören kein Sprechen. Bedeutung und Entwicklung des Hörverstehens im Deutschunterricht. *Fremdsprache Deutsch*, 7. 4–11.
- Widlok, B. 2010: *Nürnberger Empfehlungen zum frühen Fremdsprachenlernen. Neubearbeitung*. München: Goethe Institut.

*"Silence is golden!"**Comprehension opportunities for the development of the 6–10 year age group in German as a foreign language teaching*

According to the National Core Curriculum (NCC), the first foreign language education begins in the fourth grade of primary school at the latest, but if properly trained teachers in the school education program and the institution permits has 1-3. grade was introduced in the teaching of a second language. This possibility is consistent with published in 1995 by the European Commission on the so-called education and training. White Paper set out the target, the European Union: the more citizens speak three languages of the Community. One of the prerequisites to achieving this goal is the document identifies early foreign language education as. Not brought forward to meet the requirements of the specific area of foreign language teaching aims, but the development of skills and topics that require processing concentrically expanding, increasingly rich linguistic formulation.

Early language development focus of the communicative language competences are mainly primary language skills, listening comprehension and speaking are, and based on these secondary skills, the development of reading and writing. The following good practice, it is shown what the target age-appropriate language and level of development activities, authentic materials developed successfully in the 6-10 year age group speech comprehension is early childhood education in German as a foreign language.